

більше ця проблема загострювалася в умовах зменшення кількості самих суддів та народних засідателів, про що ми вели мову вище. За таких умов, збереження довосного підходу щодо розгляду усіх справ за участю народних представників ставала об'єктивно неможливою.

Враховуючи вищезазначені фактори, стає зрозумілою загальна тенденція до скорочення сфери використання інституту народних засідателів у военний період, та вилучення з їх юрисдикції цілої категорії справ, що передавалася на одноосібний розгляд судді чи відносилася до юрисдикції інших судових чи адміністративних органів.

Феоктістова О. М.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри історії держави і права*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГЕНЕРАЛ ПРОКУРОРІВ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ХІХ СТ.

Важливу роль в правовому регулюванні діяльності прокуратури зіграв Указ Петра I від 27 квітня 1722 року «Про посаду Генерал-прокурора». Відповідно до цього указу Генерал-прокурор, названий «оком государевым» і «стряпчим» про справи держави, здійснював безпосередньо нагляд за тим, щоб найвищий державний орган країни – Сенат – діяв в строгій відповідності з регламентами і імператорськими указами. Посаду Генерал-прокурора за весь час її існування займали 33 чоловіки. Серед них були також талановиті державні діячі, котрі зробили великий внесок в розвиток органів прокуратури.

Слово «прокурор» походить від латинського слова, що означає «турбуватися». Уперше прокуратуру було створено в XIII столітті у Франції для захисту інтересів королівської влади в судах, а пізніше – для переслідування злочинців і поновлення правопорядку.

Історія прокуратури України взаємопов'язана з розвитком прокуратури Російської імперії, тому що органи прокуратури, які знаходилися на території тодішньої України, входили до прокурорської системи Росії. У Росії прокуратуру було створено Указом Петра I від 12 січня 1722 року. В Указі Урядовому Сенату зазначалося: «Надлежит быть при Сенате Генерал-Прокурору и Обер-Прокурору, а также во всякой коллегии по прокурору, которые должны будут рапортовать Генерал-Прокурору». Генерал-прокуророві підкорялися обер-прокурори, прокурори колегій Сенату і провінцій.

Сам же Генерал-прокурор підпорядковувався безпосередньо імператору і зобов'язаний був здійснювати наглядові функції – наглядав за діяльністю сенату та колегій, «щоб не порушувалася воля його величності». Утворення прокуратури в Росії тих часів було історичною закономірністю. Намагання йти європейським шляхом розвитку спонукало монарха приді-

ляти певну увагу законотворчості, насамперед у сфері державного управління. У той же час хабарництво та зажерливість при встановленні нового порядку правління в країні не тільки не зменшилися, але навпаки – поширилися знизу доверху. Відомо, що цим порокам були підвладні навіть деякі члени сенату, якому за відсутності Петра I належала вся повнота влади. Тому було недостатньо прийняти закони, які регламентували діяльність державних чиновників, установити сувору відповідальність за недбале їх виконання, зробити жорсткішим покарання за вчинення посадових злочинів та проступків. Потрібен був апарат, який слідкував би за виконанням законів і вживав заходів щодо притягнення до відповідальності винних у їх порушенні. З прийняттям відповідних указів прокурорський нагляд почав відігравати помітну роль у державному житті, хоча правові засоби нагляду зводилися до протестування та нагадування про необхідність виконання посадовими особами законів і своїх обов'язків, а також до донесень про бездіяльність і беззаконня.

Прокуратура створювалась у Росії як представницький орган влади імператора. Цей орган мав здійснювати від її імені та за її дорученням постійний нагляд і контроль за діями й рішеннями Урядового Сенату, інших центральних і місцевих установ. Суть самої посади прокурора її засновник Петро I висловив так: «Сей чин яко око наше!».

Починаючи з 1802 року Генерал-прокурор став водночас і міністром юстиції. Посаду Генерал-прокурора, установлену Петром I у 1722 році, за весь час її існування – до жовтня 1917 року, тобто два століття – займали 33 чоловіки. Першим Генерал-прокурором Російської імперії був П.І. Ягужинський, один із видатних діячів імперії, а останнім – П. М. Малянтович, з 25 вересня до 25 жовтня 1917 року. На посаді Генерал-прокурора перебували різні особи. Серед них були талановиті державні діячі, такі як П.І. Ягужинський, уродженець України Д. П. Трощинський, славні юристи Н. В. Замятін, Н. В. Муравйов, російський поет Г. Р. Державін та інші.

Необхідно звернути увагу на одного з небагатьох вихідців з так званої Малоросії, що досягли вищих ешелонів влади завдяки праці і наполегливості, чесною служінню високим ідеалам, а саме Дмитра Прокоповіча Трощинського (1754–1829). Впродовж царювання трьох імператорів він був приближеним до трону і не осоромив свого імені у важкі часи.

Предки Д. Трощинського були запорізькими козаками, а один з них, отаман Матвій Трощинський, – зятем гетьмана Мазепи. Дмитро здобув освіту в Київській духовній академії, що давала в XVIII столітті ґрунтовні знання. Після закінчення навчання Дмитро Прокоповіч пішов на цивільну службу, ставши в 1773 р. полковим писарем. З часом його узяв на посаду секретаря князь М. Репнін. 12 лютого 1786 року Д. Трощинський отримав звання радника, а через рік в Києві його відрекомендували Катерині II як надійного чиновника. У 1812 році дворяни вибрали його своїм представителем, і за їх дорученням він в 1814 році зустрів імператора, який

повертався з-за кордону. Олександр І знов «відмітив» вельможу і 30 серпня 1814 року призначив міністром юстиції і генерал-прокурором. На цій посаді Дмитро Прокоф'євич пробув три роки, з властивою йому енергією займаючись багаточисленними справами судового відомства, прокуратури. Хоча Трощинський на цій посаді був три роки та його думки носять на собі відбиток ясного розуміння справи.

Важливою передумовою успішного виконання покладених на прокуратуру функцій є компетентність та особиста дисципліна прокурорів. Здійснюючи функції прокурори, постійно працюють з законодавчими актами, працівники прокуратури завжди мають достатньо фактів про їх недосконалість, недоліки й інші погрішності, тому їх пропозиції щодо вдосконалення тих чи інших функцій прокуратури має велике значення для розвитку та вдосконалення діяльності органів прокуратури.

Ченкова К. П.

*Національного університету «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри історії держави і права*

ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА НА ПІВДЕННО- УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (КІН. XVIII – СЕР. XIX СТ.)

З останньої чверті XVIII ст. піклування про дітей і вагітних жінок перетворилося для підданих в добровільно-обов'язкове, але під наглядом державних органів. 1 вересня 1763 р. видано Маніфест про заснування виховних будинків для сиріт. У 1775 р. в законодавчому порядку встановлена державна система опіки «для всіх громадських прошарків». Ця система мала включати народні школи, сирітські будинки, рододопоміжні відділення та ін. Для них виділялися державні кошти, надавалися права місцям, поселенням і приватним особам створювати такі заклади, особисто жертвувати нужденним (Тюльпа Т. М. Історія становлення та розвитку соціальної допомоги. Навчально-методичний посібник. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2008. – 92с. С. 12, 14).

7 листопада 1775 р. був виданий один з найважливіших законодавчих актів XVIII ст. «Учреждения для управления губерний Всероссийской империи. Часть I» (II частина, продовження, була затверджена лише в січні 1780 р.) (ПСЗРИ -1775. – Т. 20. -№ 14392). З 1781 р. закон «Учреждения для управления губерний» був поширений на українські губернії. Особливе місце в адміністрації кожної губернії посідала зовсім нова установа – Приказ громадської опіки, якому в законі спеціально присвячена XXV глава. У 1781 р. ПГО відкрились в Київській, Харківській і Чернігівській губерніях. У 1784 р. – в Катеринославській, у 1796 р. – у Волинській та Подільській губерніях, у 1802 р. – в Полтавській та Херсонській, наступного року